

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Кафедра анатомії і фізіології людини

І. Д. Омері, І. М. Маруненко

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЛЬОВОЇ ПРАКТИКИ

для спеціальності 6.010102 Початкова освіта
(освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр»)

(методичні рекомендації)

Київ 2014

УДК 378.1(073)
ББК 74.262.0

Рекомендовано до друку Вченою радою
Інституту людини КУ імені Бориса Грінченка
(протокол № 11 від 18 червня 2013 року)

Рецензенти:

Михальський М.Ф., канд. біол. наук, старший науковий співробітник відділу фітогормонології Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України;

Сіданіч І.Л., канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки початкової освіти та методик викладання природничо-математичних дисциплін Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка

Укладачі:

Ірина Дмитрівна Омері, кандидат біологічних наук, доцент кафедри анатомії і фізіології людини;

Ірина Михайлівна Маруненко, кандидат біологічних наук, доцент, завідувач кафедри анатомії і фізіології людини.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЛЬОВОЇ ПРАКТИКИ для спеціальності 6.010102 Початкова освіта (освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр»), (методичні рекомендації). – К.: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2014. – 25 с.

Методичні рекомендації містять вказівки щодо організації польової практики за спеціальністю 6.010102 Початкова освіта, завдання які студент повинен виконати під час проходження практики, вимоги до змісту, оформлення звітності про проходження практики.

© І. Д. Омері, І. М. Маруненко
© КУ Бориса Грінченка, 2014 р.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	5
Техніка безпеки під час польової практики	7
Завдання і зміст польової практики	9
Рекомендації до ведення польового щоденника	15
Рекомендації до оформлення звіту	17
Система підсумкового контролю.	20
Рекомендована література.	22

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Методичні рекомендації до польової практики з дисциплін «Ботаніка» та «Зоологія» є нормативним документом Київського Університету імені Бориса Грінченка, який розроблено кафедрою анатомії і фізіології людини на основі освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів відповідно до навчального плану для спеціальності «Початкова освіта» денної форми навчання.

Методичні рекомендації укладено згідно з вимогами кредитно-модульної системи організації навчання. Вони допомагають визначити обсяг знань та практичних навичок, які повинен опанувати студент відповідно до норм освітньо-кваліфікаційної характеристики, алгоритму вивчення навчального матеріалу дисциплін «Ботаніка» та «Зоологія».

Польова практика є складовою частиною вивчення дисциплін природничого циклу нормативного блоку. Її опанування передбачає розв'язання основного *завдання фундаментальної професійної підготовки фахівців вищої кваліфікації*, зокрема, сприяє практичному закріпленню теоретичних знань, здобутих під час вивчення курсу «Ботаніка» та «Зоологія».

Польова практика належить до дослідницько-практичної діяльності, а тому має важливе значення в професійній підготовці студентів. Під час її проведення враховується ряд дидактичних принципів:

- інтегрованості навчального процесу;
- науковості,
- зв'язку із життям;
- систематичності і послідовності;
- свідомості та активності;
- наочності;
- міцності засвоєння знань;
- доступності.

Метою польової практики є:

- поглиблення і розширення знань студентів, отриманих у процесі вивчення теоретичного курсу та творче використання цих знань на практиці;
- формування у студентів умінь і навичок проведення спостережень у природі, збирання і опрацювання польового матеріалу;
- підготовка студентів до організації і проведення екскурсій у природу;
- виховання в студентів бережливого ставлення до природи рідного краю та ознайомлення їх з прийомами і методами природоохоронної діяльності.

Під час проведення польової практики важливо зосередити увагу на засвоєнні та узагальненні **знань** про:

- живу та неживу природу;
- явища природи;
- царства живої природи.

Під час польових занять студенти набувають **уміння та навички**:

- порівнювати живу та неживу природу;
- пояснювати світ явищ;
- визначати характерні ознаки царств органічного світу;
- застосовувати наявні знання для збереження живої природи.

Одним із важливих методів наукового пізнання є спостереження. Вони сприяють розвитку в студентів таких прийомів мислення як аналіз, синтез, порівняння та узагальнення. Спостереження реалізуються через екскурсійний метод дослідження. Під час екскурсій студенти вивчають різні форми рельєфу, навчаються орієнтуватись на місцевості та вести спостереження за погодою, досліджують біогеоценози лісу, луків, водойм, полів, пустищ, їх динаміку, взаємовідносини між складовими біоценозів. Крім того, студенти отримують навички флористичної роботи, оволодівають технікою збирання рослин у природі та способами їх засушування, набувають навички морфологічного аналізу рослин, вчать визначати рослини самостійно за допомогою визначників.

Звітна документація про проходження польової практики складається з ведення польового щоденника і оформлення звіту. Складання звіту –

завершальний етап практики, який містить опис зібраних матеріалів, джерела їх одержання та інші відомості, необхідні для виконання завдання практики. По можливості варто включити у звіт елементи наукових досліджень (звісно, тематика цих досліджень повинна бути пов'язана із загальним напрямком роботи). Для цього практикантові рекомендується ознайомитися з відповідною літературою.

ТЕХНІКА БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ПОЛЬОВОЇ ПРАКТИКИ

Техніка безпеки – система організаційних заходів і технічних засобів, що запобігають впливу на студентів небезпечних чинників. Наприклад, виробнича травма є раптовим пошкодженням організму людини і втратою ним працездатності, викликане нещасним випадком на виробництві.

Нещасні випадки поділяються:

- за кількістю постраждалих – на поодинокі (постраждала одна людина) і групові (постраждало одночасно дві і більше людини);
- за тяжкістю травм – на легкі (уколи, подряпини), важкі (переломи кісток, струс мозку тощо), з летальним наслідком;
- залежно від обставин – пов'язані з виробництвом, не пов'язані з виробництвом, але пов'язані з роботою і нещасні випадки в побуті.

Аналіз причин нещасних випадків проводять з метою вироблення заходів щодо їх усунення і попередження.

Ефективним заходом щодо зниження травматизму є кваліфіковане проведення різних видів інструктажів (ввідний, на робочому місці, періодичний, плановий і поточний). Польова практика студентів обов'язково повинна розпочинатись інструктажем з техніки безпеки, про що вони розписуються у спеціальному журналі.

Ввідний інструктаж повинні проходити студенти, які направлені для проходження польової практики. Ввідний інструктаж знайомить з правилами техніки безпеки під час транспортних перевезень до місця екскурсії, внутрішнього розпорядку установи, де проводиться екскурсія, основними причинами нещасних випадків і порядком надання першої медичної допомоги при них.

Інструктаж на робочому місці (первинний) має на меті ознайомити студентів з правилами техніки безпеки безпосередньо на місці проведення практики (екскурсії). Проведення інструктажу покладається на керівника групи

(викладача). На початку практики має бути заведена книга обліку (журнал реєстрації) проведення інструктажу (додаток), де кожний студент має розписатися про ознайомлення з правилами техніки безпеки.

Додаток

(назва навчального закладу)

Розпочато: _____ 20 р.

Закінчено: _____ 20 р.

**Журнал реєстрації первинного, позапланового, цільового
інструктажів з безпеки життєдіяльності студентів**

(кабінет, лабораторія, майстерня, тощо)

№ з/п	Прізвище, ім'я та по- батькові особи, яку інструктують	Дата проведення інструктажу	Курс, група	Назва інструктажу	Прізвище, ім'я та по- батькові особи, яка проводила інструктаж	Підпис особи, яка проводила інструктаж	Підпис особи, яку інструктують
1	2	3	4	5	6	7	8

ЗАВДАННЯ І ЗМІСТ ПОЛЬОВОЇ ПРАКТИКИ

Результати польових спостережень студенти записують у польовий щоденник, який обов'язково ведеться кожним студентом. У ньому він кожного дня записує всі спостереження під час екскурсій.

Екскурсія спрямована на активний характер навчання і мислення та самостійну діяльність, що сприяє реалізації власної програми професійного зростання. Порівняно з аудиторним теоретичним вивченням курсу екскурсії дозволяють значно глибше й повніше вивчати різноманітність об'єктів і явищ природи, встановити зв'язки організмів між собою та умовами середовища.

Навчальні екскурсії та польова практика є обов'язковими та необхідними складовими навчально-виховного процесу. Вони передбачають створення умов для наближення змісту навчальних предметів до реального життя, спостереження та дослідження студентами явищ природи і процесів життєдіяльності суспільства, розширення світогляду студентської молоді, формування в них життєво необхідних компетенцій, посилення практичного та професійно-орієнтаційного спрямування навчально-виховного процесу.

Наприкінці екскурсії проводиться підсумкова бесіда, яка узагальнює та закріплює інформацію, уточнює проблемні питання, що виникли під час екскурсії, перевіряє рівень засвоєння отриманих відомостей. Під час короткого диспуту студенти роблять висновки про зв'язки елементів живої та неживої природи, про їх взаємозалежність та взаємообумовленість.

Жива і нежива природа (повітря)

Враховуючи те, що повітря утворює газову оболонку навколо земної кулі і є невід'ємною умовою існування життя, студенти мають знати основних забруднювачів атмосферного повітря (автотранспорт, підприємства буд-індустрії, енергетичної, машинобудівної, хіміко-фармацевтичної, легкої та харчової промисловостей), рослини-індикатори, які вказують на ступінь забруднення повітря. Наприклад, в якості індикаторів можуть бути використані

епіфітні види лишайників, мохи, папороті, вищі форми рослин, що мають судинну систему.

Екскурсія по місту Києву. Маршрут: околиця – центр – промисловий район – парк. Під час екскурсії студенти записують в польовий щоденник свої спостереження за станом повітря в різних частинах міста.

Завдання:

1. Порівняти повітря у різних частинах міста.
2. З'ясувати, чи існує абсолютно чисте повітря?
3. Які джерела забруднення повітря?
4. Чим забруднюється повітря у вашій місцевості?
5. Яке повітря потрібно для рослин і тварин?
6. Як у нашій країні охороняють чистоту повітря?
7. Які кімнатні рослини очищують повітря?

Жива і нежива природа (грунт, вода)

Формування поняття «грунт» здійснюється на основі вивчення чинників ґрунтоутворення, до яких належать: ґрунтоутворююча порода, клімат, рельєф, рослинний покрив, тварини та мікроорганізми. Для цього під час екскурсії по місту Києву студенти відбирають різні зразки ґрунту; вивчають вплив вивітрювання на руйнування гірських порід (дія температури і води зумовлює виникнення тріщин у породі); визначають механічний склад ґрунту (самостійно використовуючи при цьому вологий спосіб скачування грудочки ґрунту у шнур); визначають вміст піску, глини, гумусу (за інтенсивністю темного забарвлення верхнього горизонту неглибокого розрізу ґрунту).

Завдання:

1. Узагальнюючи результати екскурсійного спостереження та літературні дані про вплив мікроорганізмів, тварин, факторів довкілля і часу на ґрунтоутворення довести, що ґрунт є результатом тривалої взаємодії елементів живої і неживої природи, а також необхідною умовою існування життя на Землі.

2. Який тип ґрунтів у вашій місцевості?
3. Як ґрунт пов'язаний з життєдіяльністю тварин і рослин?

Екскурсія в «Музей води».

Завдання:

1. З'ясувати, яку роль виконує вода в природі та житті людини?
2. Які джерела забруднення води?
3. Чим забруднюється вода у вашій місцевості?
4. Які ви знаєте методи очищення води?

Використання природних ознак і явищ для орієнтування на місцевості

Студенти повинні вміти відшукати природні орієнтири, які допомогли б зорієнтуватися на місцевості. Такими орієнтирами, зокрема, можуть бути:

- висота полуденного Сонця (о 12 годині в північній півкулі воно завжди знаходиться на півдні і тінь від предметів у цей час буде вказувати на північ);
- розвиток крони дерева, що росте окремо (у нього більше гілок розвивається на південному боці стовбура, ніж на північному);
- наявність на стовбурі дерев мохів та лишайників (в більшій мірі вони зосереджуються на північному боці стовбура);
- товщина річних кілець деревини на спиляному стовбурі дерева (вона буде більшою з південного боку).

Для остаточного висновку щодо сторін горизонту недостатньо керуватись лише якоюсь однією ознакою, а важливо в якості орієнтирів розглянути якомога більше місцевих ознак і на основі їх комплексного аналізу зробити достовірний висновок.

Екскурсія в Голосіївський ліс.

Завдання: визначити сторони горизонту на незнайомій місцевості.

Штучні та природні ценози

Центральне місце серед завдань польової практики посідає вивчення біогеоценозів, природних комплексів, ландшафтів, а також дослідження ролі окремих видів, системних груп та інших компонентів у їх формуванні. При цьому основна мета полягає в упорядкуванні засвоєних студентами понять в певну систему й в узагальненні знань для розкриття закономірностей розвитку географічної оболонки та окремих її частин.

Аналізуючи структуру різних біогеоценозів (лісу, луку, водойми), студенти мають можливість порівняти видовий склад організмів у різних біотопах, умови їх існування, взаємозв'язки з іншими організмами та абіотичними чинниками середовища. Це дозволить краще зрозуміти сутність таких природознавчих понять як життєва форма рослин, ярусність, рясність, екологічна пристосованість, біоценотичні зв'язки тощо і на цій основі підійти до розуміння загальних закономірностей функціонування природи.

Експедиції до біогеоценозів сприяють не тільки закріпленню знань з природознавства, але й розвитку навичок самостійної роботи. Так, під час вивчення біогеоценозу лісу студенти в щоденниках відмічають екологічні умови місцевості – рельєф, ґрунт, характер зволоження, умови мінерального живлення, освітлення, характер лісового опаду, його утворення та розкладання, знайомляться з життєвими формами рослин лісу (дерева, кущі, напівкущі, кущики, трав'янисті рослини), їх екологічними групами (наприклад, світлолюбні, тіньлюбні, тіньовитривалі), видовою різноманітністю, визначають ярусність рослин із зазначенням домінантного виду, сліди діяльності людини – вирубування, випасання худоби, дороги. Звертається увага не тільки на пристосованість окремих організмів до життя в певному середовищі, а й на особливості функціонування всього біогеоценозу, на взаємозв'язки як між живими організмами, так і живих організмів з абіотичними факторами середовища.

Екскурсія: ліс, лук, озеро, річка, фруктовий сад, город.

Завдання: визначити видовий склад рослинних і тваринних організмів у різних біотопах, з'ясувати умови їх існування, взаємозв'язки з іншими організмами та абіотичними чинниками середовища.

Різноманітність рослинного світу

Вироблені під час лабораторних занять уміння розрізняти різні типи кореневих систем, морфологічні типи листкових пластинок, можливі варіанти їх прикріплення до стебла, структурні елементи будови квітки, типи суцвіть та плодів допоможуть студентам у визначенні належності квіткової рослини до певної родини. Вивчаючи рослини в певній послідовності, студенти засвоюють прийоми роботи з морфологічним матеріалом, запам'ятовують порядок дій з натуральними об'єктами, усвідомлюють відношення між цілим і його частинами. Цілеспрямована послідовність у вивченні органів рослин полегшує процес порівняння одного об'єкта з іншим, знаходження подібності та відмінності головних ознак, встановлення спорідненості між ними, що є необхідною умовою для формування понять про таксономічні одиниці.

Екскурсія до Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАНУ.

Завдання:

1. Визначити приналежність 15 квіткових рослин до певної родини.
2. Які ознаки відмінності між одно- та дводольними рослинами?
3. Ознайомитися з рідкісними і зникаючими видами рослин, занотувати їх назви та екологічні характеристики.
4. Які у нашій країні проводять заходи зі збереження рослин?
5. Яке значення мають квіткові рослини в природі та життєдіяльності людини?

Різноманітність тваринного світу

Закріпити теоретичні знання про різноманіття тваринного світу допомагає польова практика, під час якої вивчається видовий склад, поширення, способи

життя, динаміка чисельності тварин, їх місце та роль в біоценозах і практичній діяльності людини. Студенти повинні оволодіти методикою польових зоологічних досліджень, ознайомитися з фауною України, екологією фонових видів своєї території, навчитися проводити екскурсії на природу. В період практики студенти вчаться також визначати тварин, вести наукові щоденники спостережень за ними, накопичувати матеріал для написання курсових, дипломних і магістерських наукових робіт.

Екскурсія до зоопарку міста Києва.

Завдання:

1. Визначте, до яких типів належать тварини зоопарку.
2. Дайте порівняльну характеристику безхребетних і хребетних тварин.
3. Які з побачених тварин відносять до рідкісних та зникаючих?
4. Як у нашій країні охороняють тварин?
5. Яке значення мають тварини в природі та життєдіяльності людини?

В останній день проведення практики студенти звітують про виконання завдань. Кожен студент має підготувати і надати заповнений за кожен день практики згідно вимог польового щоденника та звіту.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВЕДЕННЯ ПОЛЬОВОГО ЩОДЕННИКА

У підготовчий період практики студенти повинні придбати ручку, олівець, лінійку, зошит у твердій палітурці (найзручніше на 48 сторінок) для ведення польового щоденника. Польовий щоденник кожний студент заводить на самому початку польової практики.

Схема польового щоденника

Польовий щоденник має включати такі складові частини: титульний аркуш із зазначенням студента-виконавця та записи своїх спостережень за кожен екскурсійний день за такою схемою .

- Екскурсійний день №.....
- Місце проведення екскурсії;
- Тема екскурсії;
- Мета екскурсії;
- Завдання екскурсії;
- Обґрунтування актуальності теми екскурсії;
- Складання плану екскурсійного дня;
- Записи власних спостережень під час екскурсії (конспектування);
- Аналіз результатів спостережень (встановлення причинно-наслідкових зв'язків в природі);
- Висновки з екскурсії про взаємний вплив елементів живої та неживої природи;
- Власні рекомендації до покращення стану об'єктів спостережень.

Зазначені вимоги до ведення щоденника мають рекомендаційний характер, проте обов'язково в ньому мають бути зафіксовані мета, завдання та власні спостереження під час екскурсії. Особливо важливим в щоденнику є аналіз побаченого та висновки, які студент самостійно робить як підсумок своєї роботи.

Критерії оцінювання ведення щоденника студентами та оформлення його приведені у таблиці 1.

Критерії оцінювання щоденника з польової практики

№ п/п	Критерії оцінювання роботи з польовим щоденником	Максимальна кількість балів за кожним критерієм
1.	Обґрунтування актуальності теми, формулювання мети екскурсії, та завдань екскурсії	10 балів
2.	Складання плану екскурсійного дня	5 балів
3.	Виклад побачених фактів, результатів спостережень в логічній послідовності	25 балів
4.	Висновки з екскурсії про взаємні зв'язки елементів живої та неживої природи, про їх взаємозалежність та взаємообумовленість	25 балів
5.	Дотримання вимог щодо технічного оформлення щоденника	5 балів
Разом		70 балів

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОФОРМЛЕННЯ ЗВІТУ

Структура й склад звіту

Структура звіту з польової практики повинна забезпечувати можливість легко одержувати необхідну інформацію про виконання студентом завдань практики. Звіт має включати такі складові частини:

- титульний аркуш із зазначенням студента-виконавця;
- анотацію;
- зміст;
- вступ;
- розділ I – жива і нежива природа;
- розділ 2 – різноманітність рослинного світу;
- розділ 3 – різноманітність тваринного світу;
- висновки;
- список використаної літератури.

Вимоги до звіту

Титульний аркуш повинен вміщувати такі елементи інформації: повну назву міністерства, котрому підпорядкований вуз, повну назву вузу; повне найменування кафедри, що приймає звіт з польової практики; назва звіту (повинна бути написана більш великим шрифтом); прізвище та ініціали виконавця; посаду викладача – керівника практики; навчальний рік; місто; рік складання звіту. У змісті зазначають розділи, що наводяться у звіті і вказують номери сторінок, на яких вони розміщені. Увесь матеріал звіту з практики при необхідності розподіляють на розділи (глави) й підрозділи. Кожний розділ слід починати з нової сторінки. Підрозділи повинні мати порядкові номери в межах кожного розділу, що складається з номера розділу й підрозділу, розділених крапкою. У кінці номера підрозділу також ставлять крапку. Назва розділів і

підрозділів повинна бути короткою, відповідати змісту і писатися з абзацу великими літерами. Перенесення слів у назвах забороняється. Крапку в кінці назви не ставлять. При посиланні на літературні джерела наводять порядковий номер використаної літератури, замкнутий у квадратні дужки.

Рекомендований обсяг звіту – 20 сторінок машинописного тексту, шрифтом Times New Roman 14 пунктів, через 1,5 інтервалу. Звіт оформляється у зброшурованому виді на аркушах формату А4, при цьому поля сторінок повинні становити: верхнє й нижнє поля – не менше 20 мм; ліве – не менше 25 мм; праве – не менше 10 мм.

Нижче подано рекомендації до підготовки окремих розділів звіту.

Анотація

В анотації повинні бути відображені виконані за час практики роботи, методи вирішення поставлених студентові запитань. Головне призначення анотації – дати коротку інформацію щодо проведеної практики.

У кінці анотації треба зазначити кількість сторінок звіту, кількість рисунків і таблиць, а також найменувань використаної літератури.

Вступ

У вступі вказують район проходження практики (місто, район, сільська місцевість та ін.), її мету та завдання. Наводять відомості про тривалість практики, її розподіл на підготовчий та польовий періоди, коротко відзначають, що включає в себе той чи інший період. У вступі вміщують схематичну карту (за потребою) маршрутів практики.

Основна частина

Основна частина містить 3 розділи, в яких потрібно описати отримані протягом практики та екскурсій матеріали, а також надати відповіді на поставлені студентові запитання (завдання) під час екскурсій. В цьому студентам допоможе додаткова література для порівняння своїх результатів спостережень з літературними даними. Варто включити у звіт і елементи

наукових досліджень (природно, тематика цих досліджень повинна бути пов'язана із загальним напрямком роботи). Для цього практикантові рекомендується ознайомитися з відповідною літературою.

Висновки і список використаної літератури

Висновки повинні містити загальний підсумок практики, оцінку екологічного стану району проведення досліджень для розробки заходів збереження живої природи.

У списку літератури потрібно зазначити використані літературні джерела. Список літератури має бути складений у такому порядку: порядковий номер у списку, прізвище, ім'я та по батькові автора, назва книги (для статті – назва збірника чи журналу, його номер), видавництво, місце і рік випуску, кількість сторінок.

В таблиці 2 подані критерії оцінювання звіту.

Таблиця 2

Критерії оцінювання звіту

№ п/п	Критерії оцінювання звіту	Максимальна кількість балів за кожним критерієм
1.	Формулювання мети завдання з кожної теми дослідження	5 балів
2.	Виклад відповідей на питання з кожної теми практики правильно, в логічній послідовності. Аналіз сучасного стану дослідження проблеми, розгляд тенденцій подальшого розвитку даного питання	35 балів
3.	Дотримання правил реферуванням наукових публікацій для відповідей на завдання екскурсії	10 балів
4.	Доказовість висновків власних спостережень, обґрунтованість власної позиції у відповіді на завдання	20 балів
5.	Дотримання вимог щодо технічного оформлення структурних елементів роботи (титульний аркуш, анотація, вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел)	5 балів
Разом		75 балів

СИСТЕМА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Навчальні досягнення студентів із польової практики дисципліни оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100.

Систему рейтингових балів для різних видів оцінювання та порядок їх переведення у національну (4-бальну) та європейську (ECTS) шкалу подано у табл. 3 та 4.

Кількість балів за виконання усіх завдань з польової практики залежить від дотримання таких вимог:

- своєчасність виконання навчальних завдань;
- повний обсяг їх виконання;
- якість виконання навчальних завдань;
- самостійність виконання;
- творчий підхід у виконанні завдань;
- ініціативність у навчальній діяльності.

Таблиця 3

Розрахунок рейтингових балів за видами підсумкового контролю

Вид діяльності	Бал	Σ балів
1. Присутність на практиці	7	7 x 5 = 35
2. Оформлений щоденник	70	70
3. Оформлений звіт	75	75
РАЗОМ БАЛІВ		180

Розрахунок коефіцієнту: $180 : 100 = 1,8$

Таблиця 4

Порядок переведення рейтингових показників успішності у європейські оцінки ECTS

Підсумкова кількість балів (max – 100)	Оцінка за 4-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS
1 – 34	«незадовільно» (з обов'язковим повторним курсом)	F
35 – 59	«незадовільно» (з можливістю повторного складання)	FX
60 – 74	«задовільно»	ED
75 – 89	«добре»	CB
90 – 100	«відмінно»	A

Загальні критерії оцінювання успішності студентів, які отримали за 4-бальною шкалою оцінки «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно», подано у табл. 5.

Таблиця 5

Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

Оцінка	Критерії оцінювання
«відмінно»	ставиться за повні та міцні знання матеріалу в заданому обсязі, вміння вільно виконувати практичні завдання, передбачені навчальною програмою; за знання основної та додаткової літератури; за вияв креативності у розумінні і творчому використанні набутих знань та умінь.
«добре»	ставиться за вияв студентом повних, систематичних знань із дисципліни, успішне виконання практичних завдань, засвоєння основної та додаткової літератури, здатність до самостійного поповнення та оновлення знань. Але у відповіді студента наявні незначні помилки.
«задовільно»	ставиться за вияв знання основного навчального матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої фахової діяльності, поверхову обізнаність з основною і додатковою літературою, передбаченою навчальною програмою; можливі суттєві помилки у виконанні практичних завдань, але студент спроможний усунути їх із допомогою викладача.
«незадовільно»	виставляється студентові, відповідь якого під час відтворення основного програмового матеріалу поверхова, фрагментарна, що зумовлюється початковими уявленнями про предмет вивчення. Таким чином, оцінка «незадовільно» ставиться студентові, який неспроможний до навчання чи виконання фахової діяльності після закінчення ВНЗ без повторного навчання за програмою відповідної дисципліни.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Брайон О.В., Чикаленко В.Г. Анатомія рослин. – К.: Вища школа, 1992. – 272 с.
2. Догель В.А. Зоология беспозвоночных: Учеб. для ун-тов / Под ред. Полянского Ю.И. – М.: Высш. шк., 1980. – 345 с.
3. Ковальчук Г.В. Зоологія з основами екології. – К.: Вища школа, 1988. – 295 с.
4. Ковтун М.Ф., Микитюк О.М., Харченко Л.П. Порівняльна анатомія хребетних: Навчальний посібник. – Харків: «ОВС», 2003. – Ч.1-2.
5. Мороз І.В., Гришко-Богменко Б.К. Ботаніка з основами екології: Навч. посібник. – К.: Вища шк., 1994. – 240 с.
6. Морозюк С.С. та інші. Систематика вищих рослин. Лабораторні заняття. – К.: Фітосоціоцентр, 2001. – 124 с.
7. Мусієнко М.М. Фізіологія рослин. – К.: Вища школа, 1995. – 503 с.
8. Сокур Л.М. Ботаніка. Курс лекцій. – К.: Фітосоціоцентр, 2001. – 288 с.
9. Стеблянка М.І., Гончарова К.Д., Закорко Н.Г. Ботаніка: Анатомія і морфологія рослин: Навч. посібник. – К.: Вища школа, 1995. – 384 с.
10. Щербак Г.Й. та ін. Зоологія безхребетних: Підручник: У 3-х книгах. / Г.Й.Щербак, Д.Б.Царичкова, Ю.Г.Вєрвес. — К.: Либідь, 1995-1997.

Додаткова

1. Артамонов В.И. Занимательная физиология растений. – М.: Агропромиздат, 1991. – 335 с.
2. Блинников В.И. Зоология с основами экологии: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. «Педагогика и методики нач. обучения». – М.: Просвещение, 1990. – 224 с.
3. История биологии. С начала XX века до наших дней. – М.: Наука, 1975. – 574 с.
4. Мир дикой природы: В 16-ти томах. – М.: Росмэн, 1997.
5. Мир живой природы. – М.: Мир, 1984. – 264 с.
6. Поліщук А.К., Береговий П.М. Ботаніка. – К.: Рад. школа, 1974. – 262 с.
7. Рейвн П., Эверт Р, Айкхори С. Современная ботаника. В 2 т. – М.: Мир, 1990. – Т. 1. – 344 с; Т. 2 – 345 с.
8. Шухова Е.В., Вадзюк Н.В., Макарова С.Г. Лабораторний практикум для шкіл з поглибленим вивченням біології. – К.: Освіта, 1992. – 236 с.
9. Яхонтов А.А. Зоология для учителя: Введение в изучение науки о животных. Беспозвоночные / Под ред. И.Х. Шаровой. – М.: Просвещение, 1982. – 352 с.

Література з ґрунтознавства

1. Назаренко І.І. Ґрунтознавство: Навчальний посібник. Ч. 1, 2. – Чернівці:

Рута, 1998, 1999.

2. Полевой определитель почв / Под ред. Н.И.Полупана и Б.С. Носко. – К.: Урожай, 1981.
3. Польшина СМ. Грунтознавство. Головні типи ґрунтів. Ч. 1, 2. – Чернівці: Рута, 2000, 2001.
4. Почвоведение / Под ред. И.С.Кауричева. – М.: Агропромиздат, 1989.
5. Почвоведение. В 2 ч. / Под ред. В.А.Ковды, Б.А.Розанова. – М.: Высш. шк., 1988.
6. Почвы Украины и повышение их плодородия: В 2 т. – К.: Урожай, 1988. Т.1-2.
7. Практикум по почвоведению / Под ред. И.С.Кауричева. – М.: Колос, 1980.
8. Чорний І.Б. Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства. – К.: Вища шк., 1995.

web-ресурси

- <http://www.issep.rssi.ru> (рос.) «Соросівський Освітній Журнал».
- <http://www.nature.ru> (рос.) – проект «**Ramler-наука**» – природничі науки.
- <http://www.ultranet.com/~jkimball/BiologyPages/> – **J. Kimball's BiologyPages**: Онлайновий біологічний словник.
- <http://vschool.km.ru/> (рос.) «**Виртуальная школа Кирилла и Мефодия**» – проект одного з найпотужніших російських порталів «Кирилл и Мефодий» (<http://www.km.ru/>).
- <http://www.college.ru/indexLight.html> (рос.) Російський дистанційний проект «**Открытый колледж**»: біологія: <http://www.college.ru/biology/index.html>, анімації-моделі - <http://www.college.ru/biology/models.html>.
- www.public.asu.edu/~chrisb/rogues_gallery.html (англ.) * – **The Rogues Gallery**: галерея бактерій і бактеріофагів, що мешкають у питній воді.

Зоологія

- <http://phylogeny.arizona.edu/tree/home.pages/popular.html> (англ.) – Систематика тварин.
- <http://livingthings.narod.ru/Clt/clt.htm> (рос.) – Різноманітність живих організмів, систематика та фотографії.
- Amphibians (англ.): <http://elib.cs.berkeley.edu/aw/>, <http://ratbert.wr.usgs.gov/fieldguide/>, <http://www.kheper.auz.com/gaia/biosphere/vertebrates/Amphibia.htm>, <http://www.amphibia.org/>.
- http://www.cdfound.to.it/_atlas.htm (англ.) – атлас паразитичних організмів.

Ботаніка

- http://www.uri.edu/artsci/bio/plant_anatomy/ (англ.) * – Лабораторні роботи з анатомії рослин **Plant Anatomy BIO**.
- <http://bugs.bio.usyd.edu.au/2003A+Pmodules/home.html> (англ.) * – Англ. **Revision Modules in Plant Anatomy** – атлас рослинних тканин.

- <http://www.csupomona.edu/~jcclark/classes/bot125/graphics/index.html> (англ.) * – **BOT 125 photos** – альбом лабораторного практикуму з морфології нижчих і вищих рослин з позначеннями та флеш-анімаціями.
- <http://www.stolaf.edu/people/ceumb/bio252.html> (Англ.) (англ.) * – **Biology 252 Plant Morphology and Systematics** – атлас морфології рослин.

Для сайтів, що позначені *, є оффлайнові копії в ресурсній базі Освітянської служби поширення інформації ЦДО Київського Університету імені Бориса Грінченка.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЛЬОВОЇ ПРАКТИКИ

для спеціальності 6.010102 Початкова освіта
(освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр»)
(методичні рекомендації)

Укладачі: *Омері Ірина Дмитрівна*, кандидат біологічних наук, доцент кафедри анатомії і фізіології людини Інституту психології та соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка;

Маруненко Ірина Михайлівна, кандидат біологічних наук, доцент, завідувач кафедри анатомії і фізіології людини Інституту психології та соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка